

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ
ТЕХНОЛОГІЙ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ХАРЧУВАННЯ

ТАРАСОВА ТЕТЯНА ОЛЕКСІЇВНА

УДК 657.447 : 658.87

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ
І АНАЛІЗУ ТОВАРОРУХУ В ПІДПРИЄМСТВАХ
РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ**

Спеціальність 08.06.04 - Бухгалтерський облік, аналіз і аудит

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків - 2001

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківській державній академії технології та організації харчування Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент
Грінько Алла Павлівна
Харківська державна академія технології та організації харчування, доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор Сук Леонід Кіндратович
Національний аграрний університет, м. Київ, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту

кандидат економічних наук, професор Верига Юстина Андріївна
Полтавський кооперативний інститут, м. Полтава, завідувача кафедрою бухгалтерського обліку і аудиту

Провідна установа

Національний економічний університет, кафедра бухгалтерського обліку і аудиту в сільському господарстві, м. Київ

Захист відбудеться “26” квітня 2001 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.088.02 при Харківській державній академії технології та організації харчування за адресою: 61051, Харків-51, вул. Клочківська, 333.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківської державної академії технології та організації харчування за адресою: 61051, Харків-51, вул. Клочківська, 333.

Автореферат розісланий “26” березня 2001 р.

Вчений секретар спеціалізованої
вченої ради

Оспіщев В.І.

Загальна характеристика роботи

Актуальність теми

У ринкових умовах господарювання роздрібна торгівля характеризується все більшим ускладненням структури, що обумовлено розширенням масштабів діяльності, ростом обсягу товарних мас, які циркулюють її каналами, збільшенням кількості структурних елементів і розмаїттям їх зв'язків між собою і з постачальниками. Усі названі обставини потребують нових підходів до управління підприємствами роздрібною торгівлі і процесом товароруху в цілому. В умовах, що складаються, одним із найважливіших напрямків ефективності функціонування роздрібною торгівлі стає завдання значного удосконалення управління товарними запасами.

Важливу роль у рішенні цих проблем відіграє подальше удосконалення бухгалтерського обліку як функції управління. Більш половини робітників апарату управління підприємствами роздрібною торгівлі виконують роботи, які пов'язані з опрацюванням даних з обліку товароруху і використовуються для комплексної оцінки кінцевих результатів господарської діяльності роздрібного підприємства.

В останні роки у зв'язку з виходом України на міжнародний ринок, розвитком ринкових відносин зроблено величезну роботу як з формування законодавчої бази обліку, так і з удосконалення його основних принципів. Проте на сьогодні організація бухгалтерського обліку не повною мірою відповідає сучасним вимогам. Не завжди забезпечується належна комплексність рішення завдань. Зокрема, інформація, яка дозволяє приймати відповідні управлінські рішення, формується недостатньо оперативно, нерідко аналітичні роботи виконуються поверхово без необхідних висновків і пропозицій.

На сучасному етапі самостійність функціонування роздрібною ланки і відсутність обмежень надають можливість розроблення і практичної реалізації оптимальних методів управління товарними запасами, що обумовлює необхідність наукових досліджень такого характеру.

За останній час здійснено дослідження й опубліковано ряд робіт, присвячених різноманітним питанням організації, економіки, управління, методології обліку товарних операцій та їх автоматизації. У дисертації використовувалися наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених: Горелкіна В.Г., Кужельного М.В., Лінника В.Г., Валеви́ч Р.П., Давидової Г.А., Мазаракі А.А., Лигоненко Л.А., Бутинця Ф.Ф., Завгороднього В.П., Патрова В.В., Павлюка И., Борща Н., Шафранової А., Буфатиної И., Солошенко Л.Ю., Алексеєвої А., Бакуна Ю., Томаса Р., Кюппера В., Бегге Йорга, Росситера Д.Р., Персі Л. та ін.

Викладений стан обліку свідчить про необхідність всебічного вивчення і рішення його проблем в умовах корінної перебудови діяльності підприємств роздрібної торгівлі, що й обумовило вибір теми дисертаційної роботи, її актуальність, цільову спрямованість і структуру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Обраний напрямок дослідження пов'язаний з науково-дослідними роботами, що виконуються кафедрою бухгалтерського обліку та аудиту Харківської державної академії технології та організації харчування відповідно до держбюджетних планів: “Комп'ютеризація облікової інформації і методика входження в міжнародну систему обліку” (тема № 10-96-97Б, Харків), “Удосконалення обліку фінансових результатів і формування бухгалтерської звітності в підприємствах торгівлі та харчування в умовах використання ПЕОМ” (тема № 12-98-99Б, Харків), “Удосконалення бухгалтерського обліку в умовах переходу на національні стандарти обліку” (тема №21-2000-2001Б, Харків).

Мета і завдання дослідження

Метою дисертаційної роботи є узагальнення різноманітних підходів до управління товарорухом у роздрібній торгівлі, розробка облікової політики на основі методологічних принципів бухгалтерського обліку товарних операцій із використанням сучасних засобів комп'ютеризації та їх апробація на підприємствах роздрібної торгівлі з різними організаційно-правовими формами.

Цільова спрямованість дослідження обумовила постановку і рішення таких завдань:

- розглянути з позицій ринкових відносин економічну природу і сутність процесу товароруху;
- визначити роль і місце товарних запасів у ресурсному потенціалі роздрібних торговельних підприємств в умовах ринкової економіки;
- обґрунтувати принципи наукового управління товарними запасами в роздрібній торгівлі;
- визначити організаційну концепцію сучасної системи бухгалтерського обліку товарних операцій;
- визначити оптимальні варіанти оцінки товарних запасів;
- розробити рекомендації з удосконалення методики бухгалтерського обліку товароруху відповідно до національних стандартів;
- дослідити інформаційне забезпечення регулювання товарних потоків в умовах комп'ютеризації;
- розробити методику прогнозування ефективності використання товарних запасів у підприємствах роздрібної торгівлі.

Предмет та об'єкт дослідження

Предметом дослідження є проблеми обліку і аналізу товарних запасів в підприємствах роздрібною торгівлі, оцінка чинної системи бухгалтерського обліку товарних операцій і можливість її удосконалення з урахуванням національних особливостей і міжнародної практики.

Об'єктом дослідження обрано сукупність, яка складається із ста дев'яносто п'яти підприємств роздрібною торгівлі різних типів, товарної спеціалізації, масштабів діяльності і форм власності. З неї для дослідження було відібрано 36 стаціонарних магазинів міста Харкова, які здійснюють торгівлю продовольчими товарами.

Методика та методологія дослідження

Теоретичну і методологічну основу роботи склали наукові розробки вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів з обліку і аналізу товарних запасів, законодавчі і нормативні акти України, інструктивні матеріали, що регламентують порядок обліку товарних операцій. У процесі дослідження використовувалися дані органів державної статистики України і регулярної звітності роздрібних торгових підприємств.

Рішення поставлених завдань досягнуто на основі використання загальнонаукових методів економічного аналізу (угруповання, порівняння, вибіркового методу, середні розміри); методів кореляційно-регресійного аналізу, експертних оцінок. Обробка інформації здійснювалася за допомогою ПЕОМ.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в розробці рекомендацій з удосконалення обліку товароруху в підприємствах роздрібною торгівлі в умовах ПЕОМ, визначенні методичних і технічних прийомів організації обліку, контролю і аналізу стану товарних запасів. Доцільність проведення такого роду дослідження пов'язано з тим, що стратегія і тактика торгових підприємств відповідно до ринкових законів повинна бути орієнтована на таку маркетингову політику, яка б сприяла більш повному задоволенню суспільних і індивідуальних потреб, прискоренню обіговості оборотних коштів, підвищенню конкурентноздатності.

У процесі дослідження отримані такі результати:

- теоретично обґрунтовані фундаментальні принципи формування ефективного процесу товароруху;
- визначено підходи до наукового управління товарними запасами;
- запропоновано методику оцінки товарних запасів за системою періодичного списання на витрати собівартості реалізованих товарів;
- обґрунтовано новий підхід до відображення в обліку торгових знижок;
- внесено пропозиції з удосконалення методики відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій з товароруху;

- запропоновано методику організації синтетичного і аналітичного обліку, контролю товарних запасів в умовах АРМБ;
- визначено групу факторів, які впливають на товарообіговість у підприємствах роздрібно́ї торгівлі;
- запропоновано економіко-математичну модель управління оборотністю товарних запасів.

Практичне значення результатів дослідження

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробці науково-обґрунтованих методичних рекомендацій з удосконалення обліку товарних операцій в підприємствах роздрібно́ї торгівлі, методики оцінки товарних запасів і аналізу ефективності їх використання.

Розроблена в дисертаційному дослідженні методика прогнозування ефективності використання товарних запасів може бути застосована для прийняття конкретних управлінських рішень, що дозволить фахівцям обліку реально оцінювати сукупний вплив товарообіговості на результати господарської діяльності, і з урахуванням впливу інших факторів, може бути основою для прогнозування витрат і прибутків в торгівлі.

Методичні розробки і рекомендації за результатами досліджень знайшли практичне втілення в діяльності підприємств роздрібно́ї торгівлі міста Харкова: ТОВ “Арго-Трейд” (довідка від 28.02.2001р.) і ТОВ “Сабіна” (довідка від 10.01.2001р.).

Особистий внесок здобувача

Автором обґрунтована необхідність формування ефективного процесу товароруку на основі наукового управління товарними запасами. Визначено організаційну концепцію сучасної системи бухгалтерського обліку товарних операцій: запропоновано оптимальну методику оцінки товарних запасів; розроблено методику обліку торговельних знижок отриманих від постачальників і наданих покупцям; зроблено пропозиції щодо удосконалення обліку товароруку в підприємствах роздрібно́ї торгівлі; обґрунтовано алгоритм комбінованого використання пакетів прикладних програм “Торгівля & Сервіс” і “БЕСТ” для регулювання товарних потоків торгового підприємства. Запропоновано методику прогнозування ефективності використання товарних запасів в підприємствах роздрібно́ї торгівлі.

Апробація результатів дисертації

Основні положення і результати дослідження висвітлено на наукових конференціях професорсько-викладацького складу Харківської державної академії технології та організації харчування в 1996-2000 роках: (“Проблеми і перспективи харчових виробництв, торгівлі і громадського харчування”, 1996; “Актуальні науково-методичні проблеми в підготовці спеціалістів вищої кваліфікації для торгівлі та харчування”, 1997; “Сучасні проблеми підготовки спеціалістів для підприємств торгівлі та харчування”, 1998; “Організаційно-фінансові проблеми розвитку підприємств торгівлі та харчування”, 1999; “Підвищення ефективності і

конкурентоспроможності підприємств торгівлі і харчування”, 2000, а також на міській науково-практичній конференції “Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених міста Харкова”, що відбулася в Харківському інженерно-економічному університеті в 1998 році.

Розроблене інформаційне комбіноване програмне забезпечення на базі систем “Торгівля & Сервіс” і “БЕСТ” було схвалено і впроваджено в практику діяльності харківської торгової фірми “Арго-Трейд”.

Публікації

По темі дисертаційного дослідження опубліковано в фахових виданнях 3 статті загальним обсягом 1,1 д.а. У роботі, яка опублікована у співавторстві здобувачеві належить збирання, обробка науково-дослідних даних та отримані результати.

Обсяг і структура дисертації

Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Текстову частину викладено на 178 машинописних сторінках, надрукованих через два інтервали. Дисертація містить 21 рисунок, 38 таблиць і 30 додатків. Список використаних джерел має 105 найменувань.

Основний зміст

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету й основні завдання дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення роботи.

У **першому розділі** “Бухгалтерський облік як інформаційна база управління товарорухом” розкрито економічну сутність процесу товароруху, обґрунтовано принципи наукового управління товарними запасами і розкрито особливості формування облікової політики товарних операцій у підприємствах роздрібною торгівлі.

Перехід до ринку, необхідність забезпечення умов для виживання і конкурентоздатності підприємства викликають необхідність у зміні пріоритетів під час розробки й обґрунтування теоретичної стратегії розвитку підприємств торгівлі, що у свою чергу обумовлює необхідність зміни технології обґрунтування планованих і прогнозованих показників господарсько-фінансової діяльності.

Практика країн із високорозвиненою ринковою економікою свідчить, що методичні підходи, які забезпечують поєднання різноманітних варіантів програмно-цільового управління заключаються в тому, що на стадії розробки проектів у плані розвитку підприємства оцінюється ефективність його господарсько-фінансової діяльності.

В основі цього лежить цільова настанова досягнення обсягу товарообігу, що відповідає розміру купівельного попиту населення. При цьому, виходячи з проектованого обсягу товарообігу, визначається розмір інших найважливіших показників процесу товароруху.

Ефективність процесу товароруху значною мірою залежить від якісної організації системи управління товарними запасами роздрібного торгового підприємства.

Дослідження теоретичних основ наукового управління товарними запасами дозволило зробити висновок про те, що однією з методологічних проблем є систематизація принципів управління, які об'єктивно відбивають закономірності розвитку запасів. Систематизація принципів управління дозволяє проаналізувати функції управління і процеси товароруху в торгових підприємствах і, отже, науково обґрунтувати шляхи удосконалення системи управління товарними запасами. Проблема систематизації принципів наукового управління викликана, з одного боку, об'єктивною необхідністю розгляду управлінської системи, як цілісного комплексу взаємозалежних елементів, об'єднаних загальною метою, з іншого боку, тим, що правильне сполучення принципів, форм і методів визначає ефективність практичної діяльності суб'єкта управління.

Дослідження тенденцій в організації товароруху дозволило визначити та систематизувати в роботі принципи наукового управління товарними запасами.

Проблема ефективності управління товарними запасами особливо актуальна в нових умовах господарювання, коли загострюється увага на необхідності удосконалення методики оцінки і обліку запасів товарно-матеріальних цінностей, визначенні їхнього оптимального рівня, прискорення товарообіговості.

Однак проведені дослідження дозволили зробити висновок, що товарне забезпечення роздрібної торгівлі і його відповідність купівельному попиту на сьогодні функціонує недостатньо ефективно. Це, у свою чергу, істотно впливає на розмір фінансового результату господарської діяльності підприємства. Особлива роль у рішенні цих проблем належить бухгалтерському обліку, як інформаційній функції системи управління.

Аналіз сутності справи дозволяє зробити висновок про те, що чинна інформаційна система не в повній мірі відповідає зростаючим вимогам ефективного науково обґрунтованого управління товарорухом у підприємствах торгівлі, що проявляється, з одного боку, у недостатності необхідних обсягів інформації, а з іншого - у їх надмірності і дублюванні. Це пояснюється відсутністю інформаційного взаємозв'язку функцій управління і комплексного підходу до рішення всієї сукупності управлінських завдань стосовно до конкретного об'єкта.

Одним із напрямків підвищення ефективності системи управління товарорухом є формування на підприємстві правильної облікової політики. У дисертації визначені особливості облікової політики товарних операцій у підприємствах роздрібної торгівлі.

У **другому розділі** “Удосконалення обліку товароруху в підприємствах роздрібно́ї торгівлі” досліджено організаційно-методологічні аспекти постановки облікової політики товарних операцій у підприємствах роздрібно́ї торгівлі, що дозволило розробити рекомендації з удосконалення їх обліку.

Одним з основних елементів обліку і контролю товарів у підприємствах роздрібно́ї торгівлі є їхня оцінка. В умовах становлення ринкових відносин правильна оцінка товарних запасів набуває особливого значення, тому що від її обґрунтованості залежать достовірність і реальність сформованої в обліку і звітності інформації про фінансовий стан підприємства і результатах його господарської діяльності. Тому заслуговує на особливу увагу питання удосконалення методики оцінки товарних запасів відповідно до національних стандартів.

Як відомо, в Україні облік товарів на підприємствах із 1 січня 2000 року здійснюється на підставі Положення (стандарту) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 9 “Запаси”, відповідно до якого, облік товарів може здійснюватись з застосуванням методів прямої ідентифікації, середньозваженої ціни, ФІФО, ЛІФО і ціни продажу. При цьому, списання на витрати собівартості запасів, які вибули, може відбуватися за двома системами - постійного списання, або періодичного списання собівартості реалізованих товарів.

Аналіз зіставлення результатів оцінки витрат, що списуються на собівартість реалізованих товарів, і вартості залишків нереалізованих товарних запасів наочно підкреслює як позитивні якості, так і недоліки кожного методу.

Порівняння результатів застосування кожного з розглянутих у роботі методів оцінки товарних запасів при системах постійного і періодичного списання підтверджує зроблені висновки про істотний вплив бухгалтерського обліку на такі важливі показники господарської діяльності, як собівартість реалізованих товарів і прибуток.

У дисертації обґрунтовано пріоритетність для підприємств роздрібно́ї торгівлі методу оцінки товарних запасів, заснованого на системі періодичного списання на витрати собівартості реалізованих товарів.

Дослідження існуючої системи бухгалтерського обліку товароруху і вимог інформаційного характеру дозволяє зробити висновок, що багато аспектів цієї системи не задовольняють потреб користувачів. Звідси впливає необхідність подальшого розвитку методики та організації обліку з багатьох параметрів і, насамперед, відповідно до національних стандартів обліку і звітності.

Зв'язок руху товарних запасів із їх відображенням у фінансовій звітності надано на рис. 1.

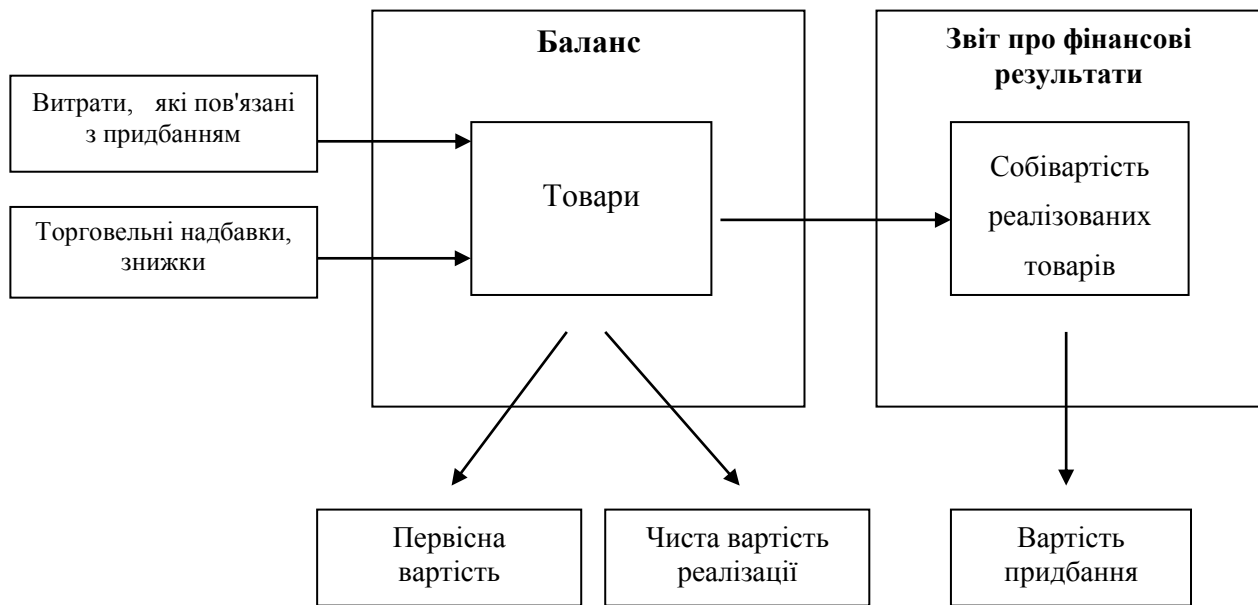

Рис. 1. Відображення товарних запасів у фінансовій звітності

Проблеми бухгалтерського обліку товарів відповідно до нового Плану рахунків не обмежуються проблемами, пов'язаними з обліком витрат на придбання, доставку товарів і доведення їх до придатного для реалізації стану в складі рахунку 28 “Товари”. Аналогічні проблеми виникають у зв'язку з обліком на субрахунку 285 “Торговельна націнка” торговельних надбавок торгових підприємств, що враховують товари за продажними цінами.

На наш погляд, назва субрахунку “Торговельна націнка” не відповідає термінології, яка прийнята в діяльності підприємств торгівлі. Так, термін “націнка” звичний і властивий тільки для підприємств харчування, як елемент ціни, що характеризує розмір їхньої націночної категорії. Однак, для підприємств торгівлі елементом ціни може бути “торговельна надбавка”, яка дозволяє покривати усі виробничі витрати та отримувати прибуток від реалізації товарів.

Крім того, субрахунки до рахунку 28 “Товари” за економічним змістом і назвою потребують уточнення. З огляду на багатогалузеву діяльність торгових підприємств у сучасних умовах, вони практично не можуть забезпечити бухгалтерський облік за новим Планом рахунків. Тому вважаємо доцільним до рахунку 28 “Товари” виділити субрахунки третього порядку для окремого обліку торговельних надбавок і націнок, оскільки це дасть можливість визначити вид торгової діяльності (рис. 2).

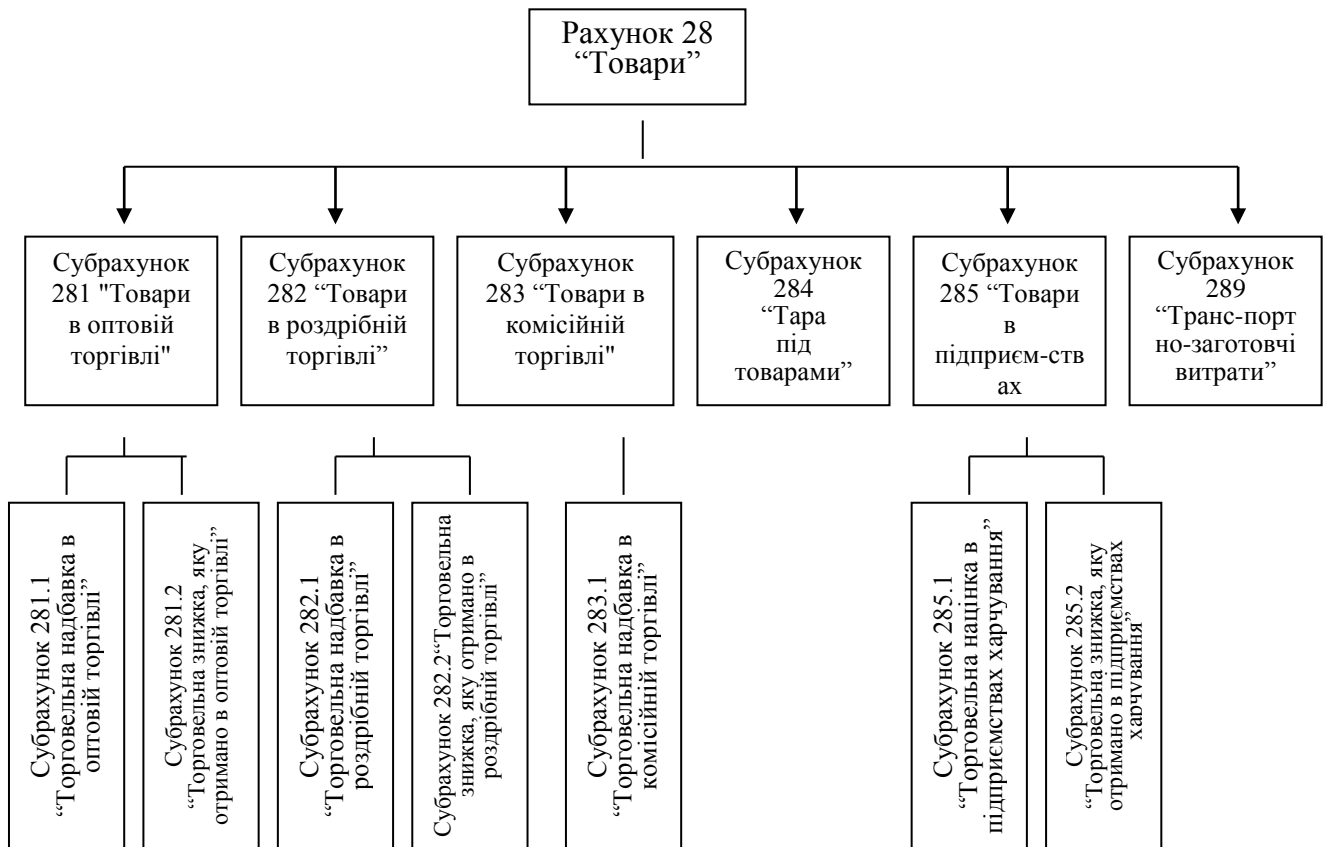

Рис. 2. Структура рахунку 28 "Товари"

Далі, як відомо, одним з елементів ціни в підприємствах торгівлі і харчування може бути торговельна знижка, яка являє собою умову угоди купівлі-продажу, що визначає розмір зменшення зазначеної або базисної ціни товару. Знижка з ціни дається продавцем покупцю в зв'язку з умовами угоди й у залежності від поточної кон'юнктури ринку. Види торговельних знижок надано в класифікації і для цілей бухгалтерського обліку згруповано за двома напрямками - торговельні знижки отримані від постачальників та надані покупцям (рис.3).

Такий підхід до класифікації торговельних знижок для цілей бухгалтерського обліку дозволить систематизувати інформацію за елементами роздрібною ціни товарів, а також за структурою прибутків, отриманих від реалізації товарів, що необхідно для ефективного управління торговим підприємством.

Торговельна знижка надається покупцю у вигляді заохочення безпосередньо під час оплати товарів. При цьому для даної знижки характерно те, що вартість товарів, які купуються, не змінюється до їх продажу.

Таким чином, знижка надається після продажу товарів за роздрібними цінами, встановленими у поточному місяці. Отже, надана знижка не повинна впливати на суму залишку

торговельної надбавки, яка припадає на нереалізовані товари і не повинна вплинути на середній відсоток торговельної надбавки звітного місяця, тому що роздрібна ціна, яка встановлена на підприємстві, не змінилася. Сума наданої знижки вплине лише на фінансовий результат і буде урахована тільки під час його розрахунку.

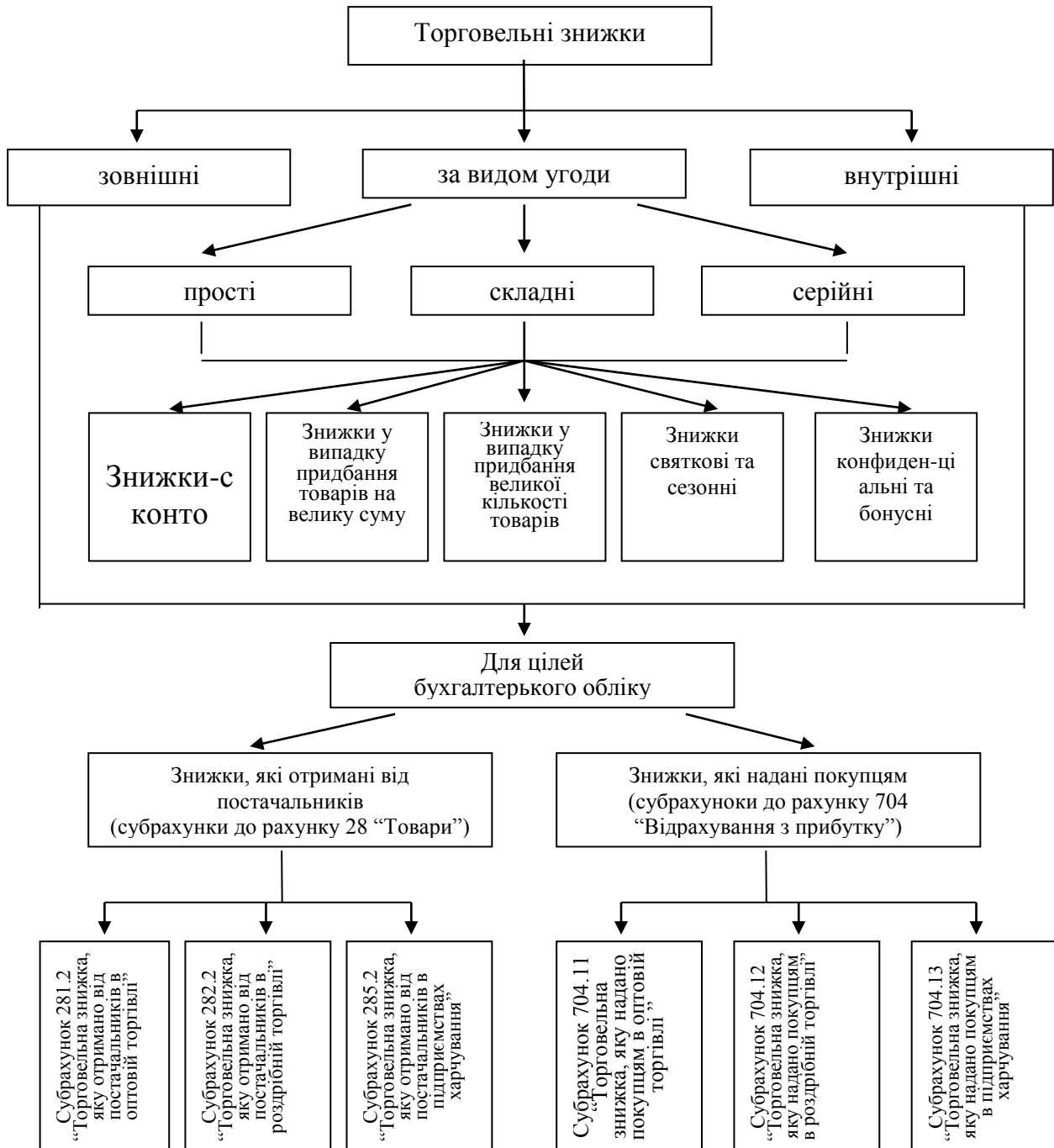

Рис. 3. Класифікація торговельних знижок

Запропонований підхід до обліку отриманих і наданих торговельних знижок буде сприяти об'єктивному відображенню в бухгалтерському обліку і звітності фактичної собівартості

реалізованих товарів, їхніх залишків, а також фінансових результатів торгових підприємств і організацій.

Крім того, з метою раціонального обліку товароруху і визначення фактичної собівартості реалізованих товарів вважається доцільним змінити порядок їхнього відображення на рахунках бухгалтерського обліку. Зокрема, відображення торговельної надбавки, яка припадає на реалізовані товари, оформлюється рахунковою формулою: дебет субрахунку 902 “Собівартість реалізованих товарів” кредит субрахунку 282. 1 “Торговельна надбавка в роздрібній торгівлі” методом “червоне сторно”.

На сучасному етапі важливим фактором, що впливає на удосконалення системи управління товарними запасами, поліпшення якості облікової інформації, є застосування засобів комп'ютеризації. Вимогам сьогодення найбільшою мірою відповідає автоматизована система обліку, яка орієнтується на широке використання ПЕОМ і створення автоматизованих робочих місць бухгалтера. При цьому функціональне призначення будь-якої автоматизованої системи опрацювання даних полягає в цільовому перетворенні первинних даних у конкретні інформаційні сукупності, необхідні для прийняття управлінських рішень. В наслідок цього, розробка оптимального програмного забезпечення значною мірою залежить від інформаційних зв'язків між об'єктами обліку.

У дисертаційній роботі розроблено алгоритм програмного забезпечення з автоматизації саме цієї ділянки бухгалтерського спостереження. При цьому ураховані всі рекомендації, які викладені в роботі з напрямку організації обліку торговельних знижок отриманих від постачальників і наданих покупцям. На основі запропонованого алгоритму фірма “Цефей” розробила модуль програмного забезпечення “Торгівля & Сервіс”, інтегрованого у програмне забезпечення “БЕСТ”, яке апробовано в торговій фірмі “Арго-Трейд” м. Харкова.

Таким чином, створено систему, яка взаємопов'язує облік в бухгалтерії з аналітичним обліком, що ведеться на робочих місцях касирів-операціоністів у торговому залі, менеджерів-комірників в структурних підрозділах і т.п. Впровадження такої комбінованої системи стало можливим ще й тому, що підприємство “Арго-Трейд” має дуже високий рівень автоматизації процесу товароруху. Мається на увазі, що воно володіє високоефективним парком АРМ не тільки бухгалтерів, але й касирів-операціоністів, менеджерів з постачання, робітників складу.

Запропоновані рекомендації з удосконалення обліку товароруху в умовах реформування бухгалтерського обліку дозволять зберегти стабільність методологічних підходів до організації і ведення бухгалтерського обліку в торгівлі, а також забезпечити правильність відображення господарських операцій у системі нового Плану рахунків.

Третій розділ - “Аналіз і прогнозування ефективності використання товарних запасів в підприємствах роздрібно́ї торгівлі” містить результати аналізу впливу факторів на ефективність використання товарних запасів, а також можливості прогнозування товарооборотності.

Проблеми, що зароджуються у вітчизняному економічному середовищі, пов'язані з необхідністю створення стратегічних інструментів управління, вирішуються за допомогою економічної інформації і її інтерпретації для виявлення тенденцій розвитку підприємства, вибору різноманітних альтернатив, прийняття управлінських рішень.

Значний вплив інфляційних процесів, які притаманні для економіки України в досліджуваному періоді, призводить до викривлення результатів аналізу в динаміці. З метою забезпечення порівнянності даних за часом здійснено перерахунок показників у порівнянному вигляді, за допомогою методики поточного зваженого індексу цін. Особливістю даної методики перерахунку є зважування поточних кількісних показників відповідних періодів за кожною групою товарів в базисних цінах 1999 року.

Отримані показники, які подані в порівнянному вигляді, дозволили визначити розмір впливу на оборотність товарних запасів факторів, як зовнішнього, так і внутрішнього середовища функціонування підприємств торгівлі.

Комплексний підхід до дослідження явища товарооборотності обумовив необхідність виділення системи внутрішніх факторів, які визначають ресурсний потенціал торгового підприємства і товарних запасів, що впливають на час обігу (табл. 1).

Таблиця 1

Система внутрішніх факторів, що впливають на ефективність використання товарних запасів

Позначення	Показник
Y	Час обігу товарних запасів
X1	Інтенсивність використання трудових ресурсів (виробіток на одного працюючого)
X2	Інтенсивність використання торгової і складської площі
X3	Частка торгово-оперативного персоналу у середньосписочній чисельності робітників підприємства, %
X4	Частка активної частини основних засобів, %
X5	Частка продажу продовольчих товарів у загальному обсязі товарообігу, %
X6	Частка запасів продовольчих товарів у загальному обсязі товарних запасів, %

Визначена система факторів дозволила побудувати динамічну економетричну модель управління товарооборотністю для досліджуваного періоду 1994-1999 років і спрогнозувати її на майбутній період.

Критерій системності економічного аналізу припускає дослідження чинників на різних рівнях досліджуваної структури, що викликає необхідність інтеграції різних економіко-математичних методів (наприклад, методу послідовного розгортання ознак із кореляційно-регресійним і дисперсійним методами аналізу).

Проведений парний кореляційно-регресійний аналіз показав, по-перше, що між часом обігу і перемінними факторами існує досить тісний кореляційний зв'язок, тобто кожний окремий "X" впливає на формування "Y". По-друге, у більшості випадків форма зв'язку між результативними факторами і пояснюючими перемінними описується нелінійними залежностями. Так, у групі середніх підприємств питома вага залежностей, що описуються нелінійними формами зв'язку, складає 80 %, що на 11 % більше, ніж у групі невеличких магазинів. З усіх форм нелінійних залежностей, що зустрічаються, взаємозв'язок між оборотністю і факторами частіше усього описується гіперболічною, дрібно-лінійною функціями і функцією Торнквіста першого типу. Адекватний вибір форми зв'язку між досліджуваними ознаками дозволяє оперативно управляти оборотністю товарних запасів.

На попередньому етапі багатофакторного аналізу запропоновану систему перевірено на відсутність мультиколінеарності між пояснюючими перемінними, що дозволило проводити подальші дослідження без зміни її вигляду. Під час проведення багатофакторного аналізу достатньо адекватною визнано модель із лінійною апроксимацією за оцінюваними параметрами, що не виключає нелінійного співвідношення між перемінними. Багатофакторний аналіз проводився в стандартизованих перемінних, що дозволило визначити фактори, які мають найбільший вплив на коефіцієнт оборотності в динаміці. Одним з таких факторів під час формування коефіцієнта обігу в прогностному періоді, є частка активної частини основних засобів (X4). Даний показник у сучасних умовах набуває нового значення. Так, якщо раніше він характеризував лише ступінь використання основних засобів безпосередньо в торговому процесі, то на сьогодні він показує форму власності на основні засоби.

Під час проведення багатофакторного аналізу достатньо адекватною визнано модель із лінійною апроксимацією за оцінюваними параметрами, що не виключає нелінійного співвідношення між перемінними. Для підприємств роздрібної торгівлі рівняння множинної регресії будуть мати параметри (табл. 2) у залежності від періоду часу і розміру магазину, обумовленого розміром торгової площі, чисельністю працюючих і обсягами діяльності.

Скориставшись тимчасовими трендовими залежностями коефіцієнтів рівняння регресій, спрогнозовано моделі управління оборотністю на 2000 рік. Так, для групи середніх підприємств

рівняння має бути:

$$Y=43,64-0,31X_1-0,19X_2+0,29X_3-0,14X_4-0,1X_5-0,11X_6; \quad (1)$$

для невеличких підприємств:

$$Y=51,89-0,17X_1-0,39X_2+0,2X_3-0,11X_4+0,12X_5-0,39X_6. \quad (2)$$

Таблиця 2

Теоретичні залежності оборотності товарних запасів від
пояснюючих перемінних

Рік	R	Рівняння регресії
Середні підприємства роздрібно́ї торгівлі		
1994	0,684	$Y=-112,1-0,06X_1-0,8X_2+0,14X_3-0,008X_4+1,89X_4-0,02X_6$
1995	0,861	$Y=33,6+0,8X_1-0,47X_2+1,15X_3+0,19X_4-1,17X_5+0,25X_6$
1996	0,922	$Y=247,2+2,85X_1+0,31X_2-0,06X_3-0,09X_4-2,7X_5+0,53X_6$
1997	0,917	$Y=1,02X_1-0,33X_2+0,8X_3-0,07X_4-0,02X_5-0,17X_6-3,31$
1998	0,621	$Y=138,9+0,7X_1+0,12X_2+0,09X_3-0,09X_4-1,2X_5+0,05X_6$
1999	0,674	$Y=-13,02-0,46X_1-0,006X_2+0,34X_3-0,06X_4+0,36X_5-0,04X_6$
Невеличкі підприємства роздрібно́ї торгівлі		
1994	0,793	$Y=123,98-0,17X_1-0,97X_2+0,15X_3-0,08X_4-0,92X_5-0,16X_6$
1995	0,634	$Y=79,7+1,03X_1-0,06X_2-0,41X_3-0,07X_4-0,1X_5-0,02X_6$
1996	0,644	$Y=72,8-0,2X_1+0,64X_2+0,57X_3-0,04X_4-0,98X_5-0,05X_6$
1997	0,775	$Y=102,06-0,69X_1+1,26X_2+0,155X_3-0,13X_4-0,85X_5-0,35X_6$
1998	0,659	$Y=3,97+1,05X_1+0,4X_2+0,03X_3-0,12X_4+0,39X_5-0,298X_6$
1999	0,816	$Y=2,04X_1+0,39X_2+0,26X_3-0,1X_4+1,13X_5-0,27X_6-89,85$

Слід підкреслити, що завданням нашого дослідження виникло прогнозування не рівня оборотності товарних запасів, а економетричної моделі управління обігом, відповідно до якої, для оцінки ефективності товарооборотності конкретного підприємства достатньо побудувати шестивимірний вектор $T(X_1; X_2; X_3; X_4; X_5; X_6)$ і знайти значення теоретичної функції, яка

визначає залежність обертання $Y = Y(T)$ від виділених факторів. Ця методика так само дозволяє визначити характер і розмір впливу зміни факторів на зміну часу обігу товарних запасів.

Рішення завдань за такою постановкою дозволить підприємствам планувати (корегувати) свою діяльність у залежності від стратегічних цілей, відповідно до чого можна вплинути на зміну рівнів вихідних показників виділеної системи факторів ресурсного потенціалу. Зміна даних параметрів природно змінить і результативну ознаку – оборотність товарних запасів.

Висновки містять узагальнення результатів дослідження, виклад науково-методичних рекомендацій та пропозицій.

Висновки

Успішне рішення завдань ефективного управління процесом товароруку та обґрунтованості облікової політики товарних операцій потребує використання різнобічної економічної інформації. Проведене дослідження свідчить, що для її формування необхідно:

1. Використовувати наукові принципи управління товарними запасами.
2. Визначити оптимальні варіанти оцінки товарних запасів.
3. Досліджувати вплив методології обліку товарних операцій на фінансові результати господарської діяльності підприємств.
4. Визначити напрямки удосконалення обліку товароруку.
5. Обґрунтувати використання пакетів прикладних програм з обліку і управління товарними потоками на підприємстві.
6. Визначити вплив факторів, які впливають на ефективність використання товарних запасів.
7. Застосувати методику побудови економіко-метричної моделі управління товарооборотністю для прогнозованого періоду.

Список опублікованих робіт за темою дисертації

Статті

1. Тарасова Т.А., Кирильєва Л.А. Оценка товарных запасов в условиях рыночной экономики //Актуальные проблемы современной науки в исследованиях молодых ученых города Харькова. Сб. науч. трудов. - Х.: АО "Бизнес Информ", 1998 - с. 253-256 (Здобувачеві належать збирання, обробка науково-дослідних даних та отримані результати).

2. Тарасова Т.А. Особенности оценки и учет товарных запасов в предприятиях торговли в соответствии с национальными стандартами бухгалтерского учета // Підвищення конкурентноздатності підприємств торгівлі і харчування. Зб. наук. пр. Харк. держ. акад. технол. та орг. харчування. - Харків, 2000.-с.257-264.
3. Тарасова Т. Эффективность использования товарных запасов в предприятиях розничной торговли // Бизнес Информ, № 4, 2000, с. 66-68.

Анотація

Тарасова Т.О. Організаційно-методичні аспекти обліку й аналізу товароруху в підприємствах роздрібно́ї торгівлі. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.04 - Бухгалтерський облік, аналіз і аудит - Харківська державна академія технології та організації харчування, Харків, 2001.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню організації та методики обліку та аналізу товарних операцій у підприємствах роздрібно́ї торгівлі. У дисертації запропоновано рекомендації, щодо удосконалення методики оцінки товарних запасів, синтетичного обліку товарних операцій. Розроблено методичні підходи до організаційно-технологічного процесу використання ПЕОМ в управлінні та обліку товарними потоками підприємств торгівлі. Запропоновано методику прогнозування ефективності використання товарних запасів.

Ключові слова: товарні запаси, товарорух, облікова політика, ефективність, вартість придбання, торговельні знижки, торговельні надбавки, товарні операції, товарообіг.

Аннотация

Тарасова Т.А. Организационно-методические аспекты учета и анализа товародвижения в предприятиях розничной торговли. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.04 – Бухгалтерский учет, анализ и аудит – Харьковская государственная академия технологии и организации питания, Харьков, 2001.

В диссертационной работе проведены исследования по совершенствованию учета товародвижения в условиях компьютеризации, а также определены методические и технические подходы к моделированию процессов управления товарными запасами в предприятиях розничной торговли.

Теоретически обоснованы фундаментальные принципы формирования эффективного процесса товародвижения. Для успешной деятельности рыночно ориентированного предприятия розничной торговли разработана оптимальная схема научного управления товарными запасами.

В работе выделены особенности формирования учетной политики в отношении товарных операций, что позволило сгруппировать перечень проблем и вопросов, связанных с учетом товародвижения и сделать в соответствии с ними предложения по их совершенствованию.

В условиях становления рыночных отношений правильная оценка товарных запасов приобретает особое значение так, как от ее обоснованности зависят достоверность и реальность формируемой в учете и отчетности информации о финансовом положении предприятия и результатах его хозяйственной деятельности. Изучение проблемы оценки товарных запасов позволило разработать и предложить для предприятий розничной торговли использование метода идентифицированной оценки по системе периодического списания на затраты себестоимости реализованных товаров.

Характер информации о товародвижении, формируемой в бухгалтерском учете в соответствии с потребностями всех пользователей, требует развития методологии и организации учета по многим параметрам.

Рекомендовано к счету “Товары” выделить субсчета, позволяющие определить вид торговой деятельности предприятий, а также состав цены по элементам: торговая надбавка, торговая наценка, торговая скидка.

Предложено для целей бухгалтерского учета все разновидности торговых скидок сгруппировать по двум направлениям: торговые скидки, полученные от поставщиков; торговые скидки, предоставленные покупателям. Это позволит систематизировать информацию о структуре полученных доходов и произведенных расходов в результате реализации товаров, что необходимо для эффективного управления торговым предприятием.

В работе предложена схема корреспонденции счетов по учету товародвижения, позволяющая логически увязать информацию о движении товарных запасов с формированием показателей в основных формах финансовой отчетности.

Разработана методика организации синтетического и аналитического учета, контроля товарных запасов в условиях АРМБ, позволяющая пользователям получать полную и достоверную информацию на любом этапе товародвижения.

Определена группа факторов, влияющих на эффективность использования товарных запасов, и на его основе проведен анализ товарооборачиваемости в предприятиях розничной торговли с применением экономико-математических методов. В качестве объясняющих переменных, влияющих на результирующий фактор, выбраны показатели интенсивности

использования материальных и трудовых ресурсов, а также структурные показатели использования этих ресурсов.

Разработана эконометрическая модель управления ресурсным потенциалом предприятия розничной торговли, на основании которой, представляется возможным реально оценивать совокупное воздействие товарооборачиваемости на результаты хозяйственной деятельности.

Ключевые слова: товарные запасы, товародвижение, учетная политика, эффективность, стоимость приобретения, торговая скидка, торговая надбавка, товарные операции, товарооборачиваемость.

Dissertation review

Tarasova T.A. “Organizational and methodical aspects of commodity turnover accounting in retail trade enterprises” – manuscript.

Thesis for candidate of economic sciences degree on speciality 08.06.04 –Accounting, analysis and audit – Kharkiv State Academy of Food Technology and Business, Kharkiv, 2001.

The thesis is devoted to research of organization and methodics of trade operations accounting in retail trade enterprises. The author gives recommendations concerning the improvement of methodics of commodity stock evaluation, synthetic accounting of trade operations. Methodical approach towards organizational and technological process of PC use in management and accounting of commodity streams in trade enterprises was developed. The author proposed methodics of the efficiency forecasting of commodity stocks use.

Key words: commodity stocks, commodity turnover, accounting policy, efficiency, price of procurement, trade discounts, trade allowance, trade operations, commodity turnover.

Підп. до друку 24.03.2001 р. Формат 60x84 1/16 Папір офсет.

Друк. офс. Обл.-вид. арк. 1,0 Ум. друк. арк 1,0

Тираж 100 прим. Зам.№ 169

ДОД Харківської державної академії технології та організації

харчування 61051, Харків, вул. Клочківська, 333